

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Lorea Amutxastegi Aspiazu Euskadi

*Ondarroa,
Bizkaia (1935)*

Aurkibidea

Biografia

Kantoipen jaio zen, baina Itsasaurren hazi zen izeko batenean. Ama Elgoibarkoa zuen eta aita Saturrarangoa, Mutrikukoa. Aitaren baporea zen "Euskadi" ezizenez da ezaguna herrian. Zortzi-bederatzi urte gaz eskola nazionaletara joan zen, baina 11rekin umezain lanetan hasi behar izan zen 13 neba-arreba izan ziren-eta. Gero Orlandoren eta Arrutiren lantegietan eta portuan aritu zen 20 urte gaz ezkondu zen arte. Gazterik alargundu zen, 28 urte eta lau seme-alabetatik hiru zituela; hala ere, koinatuen laguntzarekin aurrera egin zuen. Herriko ekintza eta ekitaldi askotan parte hartutakoa da Lorea.

Zintak

OND-034

- **Proiektua:** Lea-Artibaiko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2012-04-18
- **Iraupena:** 52 min
- **Euskarria:** Bideo digitala

OND-035

- **Proiektua:** Lea-Artibaiko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2012-04-18
- **Iraupena:** 62 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Agirrebeña, Aintzane

OND-036

- **Proiektua:** Lea-Artibaiko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2012-04-18
- **Iraupena:** 22 min
- **Euskarria:** Bideo digitala

Pasarteak

1. Umetako jolasak; mutilekin sagar-lapurretan

- **Erref:** OND-035/001
- **Iraupena:** 0:01:07. **Hasi:** 00:00:00. **Bukatu:** 00:01:07
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Umetako kontuak

Laburpena:

Umetan pagoka (ezkututzen), arbola-arbolaka, sokasaltoan, "a la bandera"-ka, "tres navíos"-ka edo "pongola"rekin (tortolosekin) jolasten zuten. Pongolarekin neskak bakarrik ibiltzen ziren. Mutilekin sagar-lapurretan ere ibiltzen ziren; mutilak arbolara igo eta neskak behean zaintzen. Geroago mutilekin baltseoan plazan.

Transkripzioa

- Ba lena ba, zer? Mutilakin-ta neskak ibiltzen giñan paoka. Paoka badakizu zer dan? Ezkutaten. Alamedan arbola-arbolaka ero sokasaltun, edo alabanderaka, edo tresnabioska ,edo pongolakin. Pongolan.
- Zer da hori?
- Kastellanoz pongolak di "tabas". Han ipini ta jokatzan gendun ba pongoletan, pongolak.
- Neska ta mutil?
- Ez, generalin pongolan neskak.Ta mutilakin ba plaza jun ta baltziuan ein. Baiñe egoten zin beatzi pieza. Lelengokuk hasten zin... lelengo piezak... beatzixetako hasten zin eta gerokun ba lelengo piezak ein arte eoten giñan, baiñe gerokun, gabaz-ta, ez doskun lagaten urteten. Ba gure gazte denpori ixan da ba, mutilakin sagarlapurreta jun mendire. Mutilak altzaten zin arbola ta gu behian zaintzen egon, guardi egoten zan ta, ia guardi baetorren edo.

2. Herriko eta kanpoko mutilekin harremana

- **Erref:** OND-035/002
- **Iraupena:** 0:01:13. **Hasi:** 00:01:07. **Bukatu:** 00:02:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Umetako lanak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Gaztetako ibilerak

Laburpena:

<p>Mutilekin pasean non ibiltzen ziren; Antsomendineko kafetegia. Hamar urterekin hasi zen eskolan eta hamaikarekin ume-zain joan zen. Eta fabrian ere betidanik lan egin izan zuen. Kanpotik etortzen ziren marinelekin ere harremana izaten omen zuten.</p>

Transkripzioa

Ba gero mutil txikixakin be, pasietan. Lehena hori... Beheko kali eta hori... gure Itsas-aurre ta ez zin pasiateko kalik. Ixaten zan goiko partetik. Zini bada ba? Kafeantzokixe bada ba? Handik eta gora. Han... Antsomendineko

taberni eguan, terraza bateaz, ta Gurea eguan beheragua pasteleixi. Bueno, hori geroa, ni gazti nintxanin baiño geruaua ipini eben hori. Antzomendineku ixaten zan generalin eta ba.. hantxe, nahi dotsut /naitsut/ esan , gure gazte denpori ba, fabrikan... Ni, hamar urteaz sartu nitxan eskola edo hara , bai eskolan, ta hamaika urteaz jun nitxan “niñera”, ya “Bachiller Superior”a amaittute. Hamaika urteaz “niñera” jun nitxan ta beti fabrikan, arrasterutan be bai te, filetin be bai te, atunin be bai te, Orlandonin eitten gendun biharra ta. Han etorten zin marinero txikixakin, gaillegukin te kanpoko mariñerukin te amistadi hartute ibilitte ba... Gure gazte denpori, ze nahi dotsut /naitsut/ esan ba, holakoik kontatzeko, anekdota handirik be ez dakau. Danok be gutxi gorabehera gure modukuk...

3. Ezkerra izateak eskolan eragindako arazoak

- **Erref:** OND-035/003
- **Iraupena:** 0:01:00. **Hasi:** 00:02:20. **Bukatu:** 00:03:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

Ezkerra da Lorea, eta eskolan sarri zigortuta egoten zen, ez zuelako besteek bezala idazten. Eskolan aitaren egiten eta eskumarekin idazten bakarrik ikasi omen zuen. Ezkerra izan arren, sinatu eskumarekin egiten du.

Transkripzioa

Eskola jun nitxanin, niri, goorrua pasa gaztan. Nik karnetin Flora dakat ixena. Eskolan... ezkertixe na ni ta ezkerraz eitten dot dana: jan, josi, plantxa, dana. Ta eskolan erakutsi osten /erakutsizten/, sarri egoten nitxan zigortute. Pizarra juten giñan, lehena pizarra juten zan punteruaz eta pizarra jun kleriaz eitten zan eta ni eitten nitxan, zuek hamendik hasten zariena, ni handik. Eta haxe ikasi arte zigortute sarri eon nitxan. Ta ikasi neban bakarrik eskolan, aittiaren eitten eta idazten. Baiñe nik ontxe be ein biher dotenin ixe, ezkerraz eitten dot. Bakarrik eskumiaz eitten dot... firma edo karta bat ein biher dotenin edo, ez na axaxa eskribiuten, ez na, alperra na, nahixa dot mille bidar berba ein, baiñe tokaten danin, hori be ein ein biher /enbir/ ixaten da.

4. Nortasun agiria egiterakoan Flora jarri zioten

- **Erref:** OND-035/004
- **Iraupena:** 0:01:10. **Hasi:** 00:03:20. **Bukatu:** 00:04:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Gaitzizenak

Laburpena:

Elizan eta epaitegian Lorea omen du izena, baina nortasun agiria egiterakoan, "que eso no suena a cristiano" esan zioten eta Flora ipini zioten. Gerora aukera izan zuen berriz Lorea jartzeko nortasun agirian, baina burokraziaren funtzionamenduak beldurturik bere horretan utzi zuen. Ondarroan Lorea "Euskadi" esaten diote denek.

Transkripzioa

Ta hamaike urteaz jun nitxan "niñera", txalupi euken ta. Gerokun, karneta eitteko ailla nitxanin, ba Lorea ixena. Ta ni ontxe be botuk botateko ta etorten gazta ixena Lorea, ze nik elixan ta juzgaun te danin dakat Lorea. Baiñe karneta ein bir nebanin, etorri zan baten bat ta esan ostan /esastan/ "que eso no suena ni a cristiano" ta ipini ostan /ipinistan/ Flora ta on dakat karnetin Flora. On dala urte batzuk etorri zan aukeri Floratik Lorea ipintxeko, baiñe esan dotsuten /esatsuten/ modun, ontxe datorren hilin hogeita bostin di berrogeita zortzi urte alargundu nitxala, ta nik hori aukerioi etorri zanin, ba ya Floraz neukan neure "Seguridad Socialak", "seguro de enfermedad" iok eta neure pentsiñoi, neure hilleku ta danak neukazen ba Floraz. Ta esan neban: "On burokrazixe dala, Flora borra eingo doste /engoste/, baiñe Lorea ipiniko doste /ipinikoste/ altan?" Bildurrak erainde esan neban: "Beatu, Ondarrun Lorea Euskadi naz, bai? Ta karnetin dakat Flora".

5. Amak eta ahizpak eman zieten bularra ama gabe geratu ziren bikiei

- **Erref:** OND-035/007
- **Iraupena:** 0:02:39. **Hasi:** 00:07:05. **Bukatu:** 00:09:44
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Gaitzizenak

Laburpena:

Hamahiru anai-arreba ziren, baina berak hamaika ezagutu zituen. Lehen seme-alaba asko izan arren, denak etxe batean konpontzen ziren. Gero, asko kanpora ere joaten ziren. Bere bi ahizpa Bergarara joan ziren neskame, Etxenagusia jatetxera. Anaia nagusiari emaztea hil zitzaion bikiak utzita. Biki haietako bati bere amak eman zion bularra eta besteari ahizpak. Bere ahizpa eta iloba adin berekoak ziren eta horregatik "ixiko" gaitzizenarekin ezagutzen da Ondarroan.

Transkripzioa

- Bueno, ta esan dozu hamahiru seme-alaba izan ziñiela?
- Ba, nik neuk, geuaz bixitzen ezautu ixan dittuaz hamaike, baiñe kontuixu aurretik hilde edo, baiñe ixan ga hamahiru.
- Ta zelako etxi zan ba?
- Gu bixi, bixi ixan ga, gu bixi ixan ga, zortzi neska ta hiru mutil, neure akordoz, bai.
- Baiñe zelako etxi zan?
- Tokirik eza ontxe da. Etxitan tokirik ontxe ez da. Lehena zein hamar ixan, zein hogeia ixan, danak etxe baten konpontzen zin. On da "sala de estar" ta komedora ta lehena horrek ez zin existiuten. Gu bixi giñan guardilla baten.

Bueno, ni adibidez tiaz eon ixan na. Gero pasaten zana da, lehena danak, han etxe baten, danak fabrika ta hara ta hona ta, baiñe krixara be asko juten zin. Gure bi aizta Bergara jun zin, horretxeatxik rekalka daosut / rekalkatsut/ Bergaraku zazen. Gure bi aizta Bergara jun zin krixara, Etxenagusia ixeneko restaurante batea ta bixak hantxe ezkondu zin, hangoxe gixonakin. Eta gerokun beste anaixa zaharra be, harek nire anaixa zaharrak ezkondu zan ta andri hil gakon, hogeita lau urteko andri, ta andri hil gakon partun bikixak lagata, ta haren bikixai nire amak batei emon otsan /emotsan/ bularra ta nire aitzik bestiai. Ta nire aizta gaztenai Ondarrun "Euskadi" baik ezautzen dabe "Ixiko"az, ze berak zazpi hillabete dakarrela euki eban loba bat ahiztine. Ta gerokun, berak hamalau hillabete dakarrela, euki zittuzen anaixik bikixak ta ama ein zan hil. Ta nire amak eukanetik ha "Ixiko" ixeneku bularrin, ze lehena urte biaz ta hiruaz ta titixe emoten otsen /emotetsen/, ba etxea jun zin ta horretxeatxik eskolan sasoi batekuk: "Zein da ixiko ta zein da lobi? Zein da ixiko ta zein da lobi?". Zu Ondarrure etorten baza ta "Ixiko" esaten bazu, "Ixiko", "Ixiko Euskadi" neure ahizti da. Ulertzen dozu /ulertzezu/ zeaittik?

- Bai, bai.

- Edade bateko lobak geunkalako. Ta, esaten dotsut /esatetsut/, harek bixak Bergara ezkondu zin. Ta beste anaixi itto zana be ezkondu zanin, hareaz ba jun zan da ezkontzen zinak hara edo hona edo ahal dan tokire. Beste anaixi be ezkondu zanin, berak beste etxe batea jun zan. Baiñe umetaz danak hantxe, danak.

6. Anaia eta senarra itsasoan hilak; sarritan umeeekin bakarrik

- **Erref:** OND-035/008
- **Iraupena:** 0:02:11. **Hasi:** 00:09:44. **Bukatu:** 00:11:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Bikote kontuak » Alarguntasuna
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:

Anaia itsasoan galdu zen. Senarra ere hilda ekarri zuten itsasotik, eta bi osaba ere itsasoan hil omen ziren. 3.140 pezetako pentsioarekin gelditu zen. Lau seme-alaba izan zituen, baina bat meningitisarekin hil zitzaion, gizona itsasoan zela. Laugarren umeak 18 hilabete zituela hil zitzaion senarra.

Transkripzioa

- Hain gazterik alargundute, esan dozu zure nebi be itsasoan itto.
- Anaixi galdu zan, bai.
- Galdu?
- Bai, gorputzik ez zan agertu.
- Zure gixona be handik hildde ekarri.
- Bai. Ta gure amai, amai be, bi anaixe itxosun itto gakozen.
- Ta ze laguntza edo ze alarguntasun edo...
- Ba ni geratu nitxan hiru mille eta... hiru mille eta ehun ta berrogei pesetaaz geratu nitxan, ta hiru ume, ze bat ordurako hildde neukan, ze hamar hillabeteaz hil gaztan ume bat. Nahi dozu /naizu/ erakusti nazimentuku?
- Ez.
- Bueno, igual dotsa. Nik eduki neban... Ezkondu nitxan berrogeta

hamabostin, berrogeta hamaseixan alabi, berrogeta hamazazpitan gixona jun zan Dakarra bajurako txalupetan. Frakaso bat ixan zan, baiñe jun zin zeoze nahaixan Dakarra. Ta gixona Dakarren dala jaixo gaztan bigarren umi. Neski, zaharra zan neski, hamazortzi hillabete dakarra, urte eta erdi dakarra, bigarrena euki neban ta aitte Dakarren. Ta gero gixona Dakaretik etorritte, Ondarrun bajuran itxosun dabillega, etorri zan epidemixa bat meningitisena edo, eta umi ein zan hamar hillabeteaz hil. Aitte itxosun dala hil zan ha be, o sea, jaixo eta hil ein zan umi hamar hillabete, aitte itxosun dala. Ta gero euki neban beste semi, on berrogeta hamabi urte dakarra, eta gerokun bestik ontxe eingo dittu /eingotxu/ berrogeta bederatzi urte Pilarika egunin, aitte hil zanin hamazortzi hillabete eukazen. Berrogeta zortzi urte aitte hil zala ontxe, ta berrogeta bederatzi eingo dittu /eingotxu/ mutillak oktubrin. Asi es ke holantxik euki neban lau ume. Baiñe esan dotsuten /esatzuten/ modun ez neukan laguntasunik.

- Segurorik eta?

- Bai, seguru bai. Seguru medikune bai.

- Bai, baiña oin biharrien hil ezker gixona, ba alargunek zeozer hartuten deu.

- Ez, lehena ez eguan holakorik, lehena ez.

Elisabet Santiso Aranbarri

7. Semeak umezurtzentzako kolegioan Cadizen

- **Erref:** OND-035/010
- **Iraupena:** 0:01:30. **Hasi:** 00:12:50. **Bukatu:** 00:14:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskolara herritik kanpo
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Familia eredu desberdinak

Laburpena:

Semeek Cadizen ikasi zuten kolegioan, eskola hura zegoelako izendatuta umezurtzentzat: Sanlúcar de Barrameda-ko 'El Picacho' kolegioa. Neskak Mosteiron-eko (Coruña) Carmen Polo egoitzara joaten ziren. Semeek Cadizen kolegioan ikasi zuten lehenbizi eta gero bertako institutuan. Oporretan etxera etortzeko eta itzultzeko bidaia norberak ordaindu behar.

Transkripzioa

- Ta umik, esan dotsuten modun, kolegixun Cadizen.

- Klaro, hori ez dot aittu. Zer dala ta Cadizera?

- Ba umezurtzantzako hantxe egualako bakarrik. Edo aprobeitza bir zendun hantxe estudixati...

- Ta Ondarrun ezin eben ikasi, bertan?

- Haxe eguan asignata. Ta Ondarrutik badaz... Ta neskak Galizire, Coruñan, Galizi... Han, Cadizen, Sanlúcar de Barramedan, provincia de Cádiz, Sanlúcar de Barrameda, "Colegio El Picacho". Eta, hori, neskak Coruñan, Sada Mosteiron, "Residencia Doña Carmen Polo de Franco". Hantxe eon zin. Baiñe han ze eitten dotsue? Aterkiñe emoten dotsue ta eurixe hasittakun aterkiñe kendu, o sea, premiñi danin. Han ikasten dozu, ba... gure mutillak-eta eon zin kolegixun eta gerokun, ba, bertako herriko

institutore, herriko jentiaz eskola. Ta han residentzixan jan ta lo. Ta gerokun, oporretan lehenengo etxea etorteko “bajo tu responsabilidad”, ez dotsuen pagaten. Zeuk ekarri eta zeuk entrega ein bir zenduzen.

8. Jaunartzea egin ostean hasten ziren eskolan

- **Erref:** OND-035/012
- **Iraupena:** 0:01:03. **Hasi:** 00:16:05. **Bukatu:** 00:17:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Sakramentuak

Laburpena:

Bi jaunartze egiten ziren lehen, bata zazpi urterekin eta bestea hamaikarekin. Lehenengo jaunartzea egin ostean hasten ziren eskolan, "uso de razón" eskuratutakoan. Eskola nazionaletan ibili zen.

Transkripzioa

- Sasoién, zu eskolara juango zihen ba?
- Bai.
- Gerraostien eta.
- E?
- Gerraostien.
- Bai. Lehena eskola juteko, jun bir zihan, hori eindde gero, komuniñoi eindde gero. Lehena ez eguan ongo modun lau urteaz ta bost urteaz eta eskolaik, ez eguan. Lehena eitten zan... komuniñoik be bi egoten zin, zazpi urteaz ta beatzi-hamar urteaz, komuniñoi bi. Esaten eben eskola juteko, euki bir dela “uso de razón”, ta guri erakutsi oskun “que uso de razón es a partir de los 7 años ”, o sea, uso de razonik baik ez zihan eskola juten. Lehena eskola juten zihan neska handixe, zortzi urte, beatzi urte, ba haxe.
- Ta zu be zortzi-beatzigaz?
- Bai, komuniñoi eindde. Bai. Ta gerokun hamaikeaz “niñera”, hillin sei hogierleko irabaztea. Ta diru... diru zan haxe be.
- Ta eskolara nora?
- E?
- Eskolara nora?
- Hara. Nazionaletan ibili giñan; bai, eskola nazionaletan.

9. Bartolo fabrikatzaileari adarra jo eta gero eskolan zigorra

- **Erref:** OND-035/014
- **Iraupena:** 0:00:44. **Hasi:** 00:17:50. **Bukatu:** 00:18:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Bestelako kantak
- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak

Laburpena:

Eskola nazionalen ondoan Bartolo izeneko baten lantegia zegoen. Tinbrea jo eta abestu egiten zioten: "Bartolo tenía una flauta...". Harek eskolan kontatzen zuen zer egiten zuten eta doña Maria Luisak, eskolako buruak, erregelarekin jotzen zituen.

Transkripzioa

- Eskolatik urten igual ta eguan hamen fabrikante bat: Bartolo Scola. Ta fabriki eukan hor ta Errebala Txikiñin, eskola nazionalak joten. Ta juten giñan ta tinbri jotzen gentsan ta kanta eitten gentsan: "Bartolo tenía una flauta con un agujero sólo, a todos les daba la lata con su flauta Don Bartolo". Horretxek kantaten genduzen ta gerokun harek emoten eban parte eskolan ta Doña Mª Luisak, badakixu, "dale que te pego" regliaz danoi. Bai. Ta horren modun ba holakoxe...

- Doña Mª Luisa?

- ... umekeixak. Doña Mª Luisa zan hango buru eitten ebana eskolan, bera zan superior. Bai.

10. Eskolan derrigorrean gaztelania ikasi behar

- **Erref:** OND-035/015
- **Iraupena:** 0:01:20. **Hasi:** 00:18:34. **Bukatu:** 00:19:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
- Euskara » Euskararen egoera
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

Eskolan dena erdaraz egiten zuten eta derrigorrean ikasi behar izan zuten. Ondo, gainera. Eskolan neskak alde batean eta mutilak bestean. Irakasle gehienak kanpokoak ziren. Doña Anita zen ondarroarra, baina berari ez zitzaion tokatu.

Transkripzioa

- Erderaz? Bai?
- Dana erderaz. Euskeraz, euskeri zer dan bez.
- Baiñe zuek jakin zenduen.
- Bai , "por cojones" ikasi gendun guk erderaz. Ikasi be ondo gaiñea. Bueno! Erderaz ikasi? Ondo ikasi be! Berba kilokuk-eta ikasi genduzen guk, berba gatxak be ederto ikasi genduzen guk erderaz. Bai, eskolan dana erderaz. Nire maistri Doña Maria zan, ta bai, erderaz dana eitten gendun. Doña Maria Luisa ta Doña Maria ta erreberentzixi, badakixu, Ama Birjiñiai baiño handixaua. Bai.
- Ta neskak bakarrik?
- Bai, bertan baeuazen mutillak be, baiñe euazen mutillak alderdi baten ta neskak bestin. Gu neska hutsak eoten giñan. O sea, mutillak alderdi baten ta neskak bestin. Bai. Holakoxe kontuk. Ta gero fabrikan beti; fileti edo... arrasterutan be bai hiru-lau bidar ta hiru-lau tokittan ta, ba, hortxe ibiltxen giñan.
- Maestrak-eta nungoak ziren?
- Kanpokuk. Bai. Bat euan, Doña Anita, Ondarruku, gixona dentisti ebana, Ondarruku, baiñe ni hareaz ez na sekule ibili. O sea, ni beti erdaldunakin ibili ixan na. Bai, bai, hamentxe euazenak.

11. "Niños pobres" egunean ume behartsuentzat opariak

- **Erref:** OND-035/016
- **Iraupena:** 0:00:56. **Hasi:** 00:19:54. **Bukatu:** 00:20:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Umetako kontuak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

<p>Jolas-orduan "txintxirrikan" edo "pongolan" (tortolasetan) jolasten zuten. Orduan tortolosak zituen ez zen edonor. Urtean behin "Niños pobres" eguna izaten zen eta Caritas-ek batutakoa behartsuei banatzen zieten jolas-orduan. Behin azpian goma zuten abarketak eman zizkioten berari, baina biak hanka berdinekoak.</p>

Transkripzioa

- Jolasorduan-ta, errekreoan, ze eitten zenduen?
- Ba, hantxe, txintxirrikan ibili. Txintxirrikan badakixu zer dan? Behan gaiñin eiñ kleriaz erraixak eta saltoka, bat, bi, hiru, txintxirrikan, hantxe. Harri bat ipini, txintxirrikia, hankiaz jo ta... txintxirrikan hantxe ibili. Edo pongolan. Ta hantxe. Pongolak eukazena be edozein ez zan. Lehena oparixe Gabonetan be pongolak-eta ixaten zin. Gero egoten zan urtin behin "Niños pobres"ko egune. Caritasak-eta batutakuk-eta hantxe emoten eben errekreun pobriai. Ta gu beti giñanetik pobrik, ba, niri egun baten emon eusten gomi azpitan euen zapatillak, abarketak, baiñe azpitan gomiaz, zorozkuk baik, ta bixak hanka batekuk emon eusten. O sea ke nahi dotsut / naitzut/ esan, ba, holakoxe kontuk lehena: pobrezi. Baiñe danok giñanetik bardin...

12. Sutarako ikatz-hondarrak eta Dongreneko ezpalak

- **Erref:** OND-035/017
- **Iraupena:** 0:01:30. **Hasi:** 00:20:50. **Bukatu:** 00:22:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Iritziak » Antzinako bizimoduari buruzkoak

Laburpena:

Ikatz-kamioiak zetozenean atzetik joaten ziren, erortzen ziren ikatz hondarrak batzera, etxerako. Dongreneko zerrategia. Hara joaten ziren sutarako egur bila. Euren bizimodua gaur egungo gazteentzat pelikula baten antzekoa dela dio.

Transkripzioa

- Gero ikatzen barku etorten zanin be, ikatza kanbioneta botaten-ta asko soltaten eban ta paletiaz ta balde bateaz haxe ikatza batzea, behian eguana, etxin hori eitteko. Eta gero Dongrenin... Altza zeu tente ni altza baik. Beatu, altza bixkat goratxua. Han bada ba Artan, itxosun horizontin etxe bat bakarra bedar tartin?

- Bai.

- Gorengo-gorengo, e! Go-goixan ez, uretan hegaleta beatu.

- Bai, bai, bai.

- Bentanak goxe dana zarratute eta behian bentana bi ikusten gakozena. Hori de kamiñu Lekatxoa juteko errebuelti. Hori zan zerreixa bat, Dongreneku, ta horra juten zan herri guzti egurreta. Egurak, eitten eben tronguk ebai ta jenti juten zan aizkorakin ta tronguai gaiñeko ozpalak kendu ta ozpalak batzen zenduzenak, ba, etxea ekarteko. Ta gerokun bertan eitten eben eskiñak-eta ebai. Zerreixi zan hori danoi, ta haraxe juten giñan, etxin sue eitten zanetik, ba, sutako egurreta. Ta mutillakin sagar lapurreta mendire ta horretxeik trabesurak. On ikusten dozu, ba, zine "blanco y negro"n ikusten dozu ba? ba holakoxe tipokuk gauzak. On gaztai esan ta pentsaten dabe ontxe ikusittako dokumental bat kontaten gazela. Holakoxe kontuk.

13. Mutrikura futbolera joan eta atxilotu zituztenekoa

- **Erref:** OND-035/018
- **Iraupena:** 0:01:00. **Hasi:** 00:22:20. **Bukatu:** 00:23:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Gaztetako ibilerak
- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Bestelako kantak
- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak

Laburpena:

<p>Gaztetan Mutrikura joaten ziren futbola zegoenean, oinez. Ondarroan kantu bat kantatzen zuten, bertako futbol zelaiarekin lotutakoa, eta Mutrikun beste bat. Behin udaltzainak atxilotu egin zituen eta zigortuta udaletxean egon ziren ordu batzuetan.</p>

Transkripzioa

- Hori izango zan eukiko zenduen dibertsioño bakarrenetarikoa, ezta?
- Bai, bai horixe. Edo, gero, futbola Mutrikun eguanin, Mutrikure futbolea igual. Oñez jun ta etorri eitten gendun. Kanta Mutrikun kantak, kantaten gendun. Mutrikure junde baten endredu eiñ ta aguazilak erun gaittuen barrure be, sei lagun edo. Kantaten gendun: “En el campo de Zaldupe – Ondarruko Zaldupe– echan agua y salen rosas y por eso le llamamos el campo de las hermosas”. Hori kantaten gendun Ondarruko kanpofubolin. Baiñe gero, Mutrikure jundakun, Mutrikuko kanpofutbola “Campo San Miguel” ta hantxe: “En el campo San Miguel echan agua y salen ranas, y por eso le llamamos el campo de las marranas”. Aiba! etorri, endredun hasi, auskan, mutilak zubittik harri tiroka... Aguazilla etorri ta hantxe euki gaittuen ez dakit /eztai/ zenbat ordun udaletxin ezkiña baten, zigortute euki gaittuen. Ta haxe geure dibertsioñoi.

14. Kanpotarrei etxea alokatu eta bitartean ganbaran bizi

- **Erref:** OND-035/020
- **Iraupena:** 0:00:28. **Hasi:** 00:24:42. **Bukatu:** 00:25:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Taberna giroa » Hotelak eta pentsioak
- Aisia » Oporrak

Laburpena:

Bere akorduan Veganekoa zen Ondarroako hotel bakarra, baina kanpotarrak etxe partikularretara etortzen ziren. Kanpotarrei etxea alokatu eta eurak ganbaran egiten zuten bizimodua.

Transkripzioa

Ondarrure lehena etorten zin kanpotarrak, bilbotarrak-eta, beraniantik etorten zin. Etorten zin beraniantik. Hotel bakarra Ondarrun, nire akordoz, Veganeku, baiñe etorten zin... Jente bat eguan, etxik udan eitten ebenak alkila ta eurak igual harei hilabeteako-edo diru bat atateko emon, ta eurak igual eitten eben biximodu ganbaran. Ulertzen dozu /ulertzezu/? Ahal dan modun, haxe diru bat atateko edo, bai.

15. Zineko zentsuraren koloreak

- **Erref:** OND-035/022
- **Iraupena:** 0:00:31. **Hasi:** 00:25:19. **Bukatu:** 00:25:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Zinema

Laburpena:

Domeketan batzuetan zinera joaten ziren, baina lehenengo zentsurari begiratu behar: zuria publiko guztiarentzat, arrosa nagusientzat eta beltza inorentzat ez.

Transkripzioa

Zinea jun, ordu bi'tterdixetan, zinea jun. Lehelengo zentsuriei beatu, ze zentsuri eoten zan. Bat eoten zan "para todos los públicos" zurixe, besti eoten zan "para mayores", ta besti... rosa "para mayores", ta besti eoten zan "mayores y con reparos", ta besti "negra, nadie". Ta lehelengo zentsuriei beatu ia jun geinken, ze "negra" edo "rosa" edo bazan porteruk eztoskun lagaten sartzen. Ta holakoxe kontuk.

16. Kalerako eta lotarako arropa bera

- **Erref:** OND-035/023
- **Iraupena:** 0:01:30. **Hasi:** 00:25:50. **Bukatu:** 00:27:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak

Laburpena:

<p>Domeketako arropak dotoretxoagoak izaten ziren. Aste Santuetan beroki berria estreinatzen zen, eta ahal zuenak baita traje berria ere. Baita Andra Marietan ere. Eurak asko ziren eta askotan nagusiagoen arropekin edo oinetakoekin ibiltzen ziren. Gainera, neurri guztiak "ondo" edukitzen ei zituzten. Eurei izebak "kamixak" egiten zizkien eta kalerako eta lotarako, arropa bera erabiltzen zuten. Arropa zuria laster betetzen ei zen ardi (arkakuso) kakaz.</p>

Transkripzioa

- Eta jaixegunetarako-ta preparau eingo ziñien zuek.
- Bai, domeketako erropak. Bai, beti. Lehena domeketako erropak eoten zin.
- Zeintzuk zien?
- Ba dotoretxuauak. Lehena Aste Santutan ixaten zan ba... jeneralin abrigo estreñaten zendun Kontzesiñoi Egunin. Neskatilla gaztin egune ixaten zan ta abrigo barrixak-eta horretakoxe ixaten zin. Eta Aste Santutan, Aberri Egunin ta, udabarrixan, traji edo dakarrenak edo gauza barrixe ta Andramaixetan be bai, etxin jostunak eindde, ba, ahal dabenak. Ta gu asko giñanetik, ba [sarritan] gu baiño... armadorik zinak-eta harek nahi eztakuk igual "zuenin asko daz -zortzi neska euazen- ta baten batek ondo eukiko dau" ta sarri ba... gorputze bai e? tailla guztik ondo. Zapatak be, zein hogeita hamabost ixan, zein hogeita hamazazpi ixan, danak ondo. O sea, "talla única", danak ondo. Baiñe bai, o sea ke, ba ondo, baiñe gure morukuk be asko euazen, bai. Etxin einddako... gurin tia beti, beti josteko makiñi, neuk be barakat, beti josteko makiñi euki ixan dou, ta tiak eitten eskun /eitteskun/ kamixak manga luzik ta kaleako be abrigata, ta lotako be bera ta hantxe ardi kakaz beteta, ardi kaka. Ardixe badakixu zer dan?
- Bai.
- Tantak eindde koño, zurixe jazten zendun ta gero tantau.

17. Arropak garbitzera erre kara edo garbitokira

- **Erref:** OND-035/024
- **Iraupena:** 0:01:55. **Hasi:** 00:27:20. **Bukatu:** 00:29:15
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa garbitzea

Laburpena:

Arropak garbitzera Saturraranera joaten ziren batzuetan erreka, arropak karroan hartuta. Bere etxe azpian garbitokia zegoen. Ura eta Chimbo xaboiarekin garbitzen ziren arropak, harrizko asketan. Xaboa azkenengo tantara arte aprobetxatzen zuten. Arropa zuria lixiba-uretan jarri eta bitartean koloredunak garbitu. Andreen artean liskarrak ere egoten ziren.

Transkripzioa

-Erropak-eta garbitzea-ta, Saturraranea igual erreka. Karrun hartu erropak, erropa lodixak-eta zinin-ta. Mantak-eta lehena urtin-urtin garbitzen zin mantak-eta, labadoraik ez eguan ta. Toki askotan etxin be ez urik eta kalea jun bir itturire ta. Bai, o sea ke lehenako biximodu halakoxi zan. Hamen, nire beheian, erreki zan hau publiku, "lavadero público", nire beheian. Bai, erreki. Ta jenti ba erreka garbitzea, erropak garbitzea.

-Zegaz garbitzen zan? ura eta ze gehixa?

-Jaboi, jeneralin jaboi Chimbo. Jaboi Chimbo ixaten da beti, holakoxe tamaiñoko jaboi pastilla bat. Ta itsosoko erropak-eta grasa-ta asko ba, ta gerokun beti eskobilli. Lehelengo, jaboi emon ta gero eskobilliaz arraska. Eoten zin askak; askak esaten gakue ure ta holanik tablin morukoxi eukitten dabena, harrizkuk, arraskateko. Ta gerokun, jaboi bixkat gastatzen danin, gitxi danin aprobetxateko, eskobilliai atzin ipini, pea-pea eindde ta jaboiaz emon bir zendune, ba, eskobillin popiaz emon ta gero aurretik bestiaz arraska. O sea, aprobetxa azkanengo tanta arte. Bai.

-Eta...

-Eta lejia be bai. Zinke eruten zendun, zinkazkuk. Ba lejia erun. Lehelengo zurixak hori ein ta gerokun beste kolorezkuk eiñ bittartin, harek lejiatan euki bixkat eta gero aklara ta... bai. Sarritan endredu be bai andrak. Batzuk eitten eben igual zurixak eitteko, ta besti kolorezkuk eitteko aska bi hartu. Ta jente gehixa bada, ze? "Zeuk bi eta nik ez dot bir askaik, ala? Ze? Bakoitxak bat eta nahiku de". Ba danetakuk eoten di danin ta sarri endredun be bai, bai.

18. Errekan bainuak barruko arropatan; lehortzeko trikimailuak

- **Erref:** OND-035/025
- **Iraupena:** 0:03:20. **Hasi:** 00:29:15. **Bukatu:** 00:32:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Bainuak, errekek eta uretako jolasak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Garbitasun pertsonala

Laburpena:

Lehen oso normala izaten zen ardiak (arkakusoak) eta zorriak izatea. Etxeetan ez zegoen dutxarik eta erreka joaten zirenean, bertan bainatzen ziren. Berari izekok egin zion bainujantzia, bionbo baten telarekin. Beste batzuek barruko arroparekin bainatzen ziren. Gero etxean haserre ez egiteko, biluztu eta hareatan lehortzen zituzten arropak.

Transkripzioa

-Ardi asko egoan?

-Ardixe, danok ardi-kakaz beteta, kokota be janda eukitxen gendun. Ardixe ta zorrixe lehena, asko.

-Kalien be bai, e?

-Hareik barrun han ibiltxen zin saltoka. Bai. On ezta holakoik, baiñe lehena ardixe ta zorrixe, gu gaztik giñanin, moneda korrienti zan, ontxe makillajiin morun, bardin-bardin. Bai. Ardi-kakak, bueno! Bai. Ta gerokun, klaro, etxetan dutxaik be ez eguan, ta gu erreka juten giñanin, hantxe baiñaten giñan. On igerixan bai, e? Guk han etxin denda aurrin eitten gendun salto. On plazi dana, lehen petrille euan dana, eta petrilletik salto eindde, igaixan bai, igaixan jaixo orduko, danok abante, salto eindde.

-Ta zer erropa?

-Perkala, perkalezkuk.

-Ta trajedebaiñue, edo?

-Trajedebaiñu niri, euki neban trajedebaiñu tiak eindde. Guk han dendan geunkan ohe bi, ta gero, komedoran morun, mahaixe-ta geunkazen, ta geunkan bionbu. Bionbu barakixu zelaku dan? holakuk. Eta lehena eoten zin bionbuk tela loraukin ta kretonazko telak, ta baten bionbuai palo bat apurtu gakon eta ein gakon bisagretatik solta, ta hangoxe teliaz ein estan / eistan/ gurin tiak trajedebaiñu, bonbatxo tipoa. Ba ahal dabenak, ahal dabenak! Ta beste askorek pantaloikin ta kamisetiaz, barruko erropakin. Sarritan eitten gendun igual plaire jun, barruko erropakin baiñu hartu eta etxin gaizki ez esatearren, gero jarri billotxik eta ipini han hondar sikun gaiñin eta bota hondar siku ta "Sikatu plana" kanta sikatzeko ta gero jantzi. Ez zan hobeto billotxik baiñu hartzi? Baiñe pekatu zan. Ta barruko erropakin askorek, pantalo hutsik eta barruko erropakin, askorek, bai.

-Eta hori ixikok eiñiko trajebaiñue, zer zan, mangadune?

-Keba, ez, ez, ez. Ontxe eruten dabe petorun bakeruk? Holakoxi. Bonbatxo estiloa, petu ipini, atzin kruza botoi biaz ta hamen, hanka tartin, bixkat gomatxu bateaz, hamen hartute. Ontxe eruten di ba bonbatxuk? Haxe bonbatxu tipoa, bai; petuaz, peto txikixe, teli ailla bez, titi-punta bixak kanpun dile, petu.

-Eta ez zan egoten txarto ikusitte?

-Keba! Trajedebaiñu eukana etxe handiku zan, dendako jaubi zan. Ola! Bai. Hamaike bidar han grisalin, grisala han eskillarak baja ta igarixan eitteko han etxe aurrin. "Goazen grisalea", ta dendan nik igual tie han dan bittartin-edo ikomelauk-edo dendan hartu ta han eoten giñan eskillaretan jarritte igual jaten. Ta han ibiltxen giñan. Ni aberatsa nitxan!

-Ordun azalan beti kresala eukiko zenduen?

-Bai, baiñe bueno, dan morun, batin azala kendute ta etorriko dala berez ta.

-Erre eta?

-Makiña bat eoten zin gorri-gorri eindde, erreta ta hori.

19. Ahizpak belarritakoak jartzeko zuloak egiten zituen

- **Erref:** OND-035/026
- **Iraupena:** 0:01:05. **Hasi:** 00:32:35. **Bukatu:** 00:33:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Apaintzea

Laburpena:

<p>Bere ahizpak belarritakoak jartzeko zuloak egiten zituen bi patata zati jarri eta orratzarekin zulatuta. Haria sartzen zuen eta hari hari bueltak eman behar zitzaizkion gero. Hiru gizoni ere egin omen zizkien zuloak. Gero sarritan belarritakorik ez janzteko.</p>

Transkripzioa

- Nire aizta zaharrak, bueno, zaharrak... niaz bixi zana, dendan bixi zana — esan dotsut aizta bat euala aurretik junde—, harek danai eitten etsan patati, patata bat gordiñe ipini. Patati, patati hotza ixaten da. Patata zati bat aurrin eta beste patati atzin, eta jostorratza sartu eta danai belarrixan zulu, belarritakuk jazteko. Eta harixe. Harixe ebaitte, harixe txintxilizke. Ta gerokun harei harixai ein bihar gakon, zolittu baik, txistuaz ein ta harixai bueltak emon. Ta hiru mutillei-edo be ein etsan zuluk belarrixan nire aitzik. Batei zolittu gakon...! Klaro bueltak emon... Ta halakoxe belarrixaz. Denda han etorri zan, gure tia bixai ataa etsan eskandalu, nire aitziatxik. Holakoxe gure trabesurak edo gure gauzak edo, baiñe danok belarrixan zulukin han ibiltzen giñan.

- Ta belarritakoak eta, zelakoak?

- Bueno, gehixenok bape baik, baiñe eukanak zeoze hantxe, tianak ixandakuk edo zeure egunin erregalatutakuk, edo a edo b edo...

20. Etxekoren bat hiltzen zenean, lutoa urte osoan

- **Erref:** OND-035/027
- **Iraupena:** 0:01:54. **Hasi:** 00:33:40. **Bukatu:** 00:35:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Hiletak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak

Laburpena:

Domeketako arropak aste egunean janztearen inguruko esaera. Etxean norbait hiltzen zenean lutoa erabili behar izaten zen urte osoan. Bigarren urtean luto erdia, grisa edo zuri apur batekin. Eurak beti zeuden lutoan, familian asko ziren eta. Arropak tindatu egiten zituzten.

Transkripzioa

- Ta domeketako erropak, ba, nik nobixu itxosotik etorten zanin, domeketako erropak jantzi ta "Ai, ai, ai, astegun buruzurixan onenaz aurea? Bai, bai, bai, asko bihako dou /bikou/ guk gutxi luzitzeko". Domeketako erropak zin, domeketako zapatak, domeketako erropi ta harek gauzak edonoiz... astegun buruzurixe ez zan... harek domeketako. Bai. Ta gerokun, iñor hilddakun, lutu, bueno, urte guztin. Gu beti geuazen lutuaz. Askoren tartin...! Edo aitte hil gatzulako... ze nik anaixi itto zanin hamazazpi urte neukan, orduntxe nobixuaz hasi barrixe eta aitte hil zanin be hamalau urte-edo neukazen. Eta gero, esaten dotsut, tie hil dala edo ha hil dala edo aume hil dala edo tio hil dala /hilddela/ edo, beti lutuaz geuazen. Beti! Geure denpora guztin lutuaz, beti. Komuniñoi eittea iñon erropiaz, iñok prestatako erropiaz. Bai, ba holantxenik, baiñe hamen ga.

- Ta lutue zenbat denporakoa ixeten zan?

- Lutu urte guztin, bai. Urte guztin baltz-baltz ta gerokun "alibio". "Alibio" ixaten zan ba grise edo tantau zurixe edo "medio lutu" esaten zana. Bai.

Ixaten zan lutu zarratu eta gero medio lutu, erderaz "alivio" esaten dana, "medio lutu" Ondarrun.

- Eta horrek erropak tintxa edo?

-Tintxa. Zenbat erropa hondatu...! Erropa onena igual tintxa ta enkojiu, telak be ongo morukuk ez zin ixaten-ta. Ta erropak baltzittu barrukuk! bueno! Euzkixak baiño baltzaua. Bai. Baiñe dana halantxenik. Lehenako kontuk holakoxik di, bai.

21. Ume txikiak paxarekin; "aldazapia" eta gainetik mantua

- **Erref:** OND-035/028
- **Iraupena:** 0:01:01. **Hasi:** 00:35:34. **Bukatu:** 00:36:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Haurrak zaindu eta hezi

Laburpena:

Ume txikiei jertsearen gainetik hiru puntako zapia jartzen zitzaien eta gainetik paxa. Lehen ez zegoen pixoihalik. "Aldazapixe", izara zati bat izaten zen; gainetik "manto cuadrado".

Transkripzioa

Ume txikixak be, on dazen Dodotisak eta, lehena umiai eitten gakuen jertsa edo jantzi eta hiru puntako paiñuelu beti. Hiru puntako paiñuelu ipini, holantxenik, eta gero umi paxiaz. Paxi ixaten zan bendin lakoxi, bueltak eta bueltak emon gerrixan, paxi lotu. Nik pentsaten dot lehenako umik behean gaiñea jausi ezkerro be tente geratzen zienela. Holantxenik umik, arma-arma eindde. Ta aldazapixe, izara zati zuri bat, lehelengo aldazapixe ta gero manto kuadrau etorten zan, horrek hoteletako mantelan-ta morukoxi, manta kuadrau, barrun zeozeaz bixkat reforzata beste tela bateaz edo. Ta, bueno, Dodotisak eta, horrek eta, paketeik-eta lehen ez eguan. Dana. Ta umiai, barakixu, ha aldazapixe bustittakun, ohian be barakixu izari bustitxen bagatzu hotza zelaku eoten dan, ume koittauak kongelata.

22. Eskalearekin gertatutako anekdota

- **Erref:** OND-035/029
- **Iraupena:** 0:00:55. **Hasi:** 00:36:35. **Bukatu:** 00:37:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak

Laburpena:

Behin pixarekin zikindutako umearen "aldazapia" uretan pasatu eta labearen atean jarri zuen sikatzen amak. Eskean etorri zen bati kafe usaina zegoela iruditu ei zitzaion.

Transkripzioa

Beste anekdota bat be esango dotsut. Gure amanin, esan dotsut /esatsut/,

sue, koziñi ekonomiku ta labako atin, umik txixe einddakun, ba, uraz kendu ha txixe usaiñe, bihurtu ta gero bir dabeneako labako atin sikatzen. Ba badakixu harek lurrune botaten eban bueno... demasa! Bafora. Ta egun baten eskale batek ati jo. Lehena eskali etxita asko etorten zan, eskale asko. Ta eskali. Ta "Hola!" ta "Ama, eskali!" ta "¡Qué olor a café!" berak eskalik. Esan gendun, harek... on akordaten za, harek koittauak kafi zer zan be ez ekixan. Harek nahi eban kafi edo, zeoze nahi eban harek ta azkanin lurrunai be "¡Qué olor a café!". Ta holako anekdotak ba mille. Ezan kontuk, miserixin kontuk. Lehena horixe zan dana.

23. Kamiseten edo toallen zatiak konpresa moduan

- **Erref:** OND-035/030
- **Iraupena:** 0:01:20. **Hasi:** 00:37:30. **Bukatu:** 00:38:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Garbitasun pertsonala
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak

Laburpena:

<p>Lehen barruko arropak flanelazkoak izaten ziren. Mauka luzedun kamisetak apurtzen zirenean, haren zatiak gordetzen zituzten, konpresa gisa erabiltzeko. Bestela toalla zaharren zatiak. Gero urarekin eta xaboiarekin garbitu.</p>

Transkripzioa

- Andrazkuen pañuek?
- Etxin eindde. Gurin amak eitten eban, aberatsak eukiko eben, baiñe guk geuk, gurin amak; lehena ibiltzen zan barruko erropi franelazkuk, o sea, franelak, barrun franeli dakarrenak, ezta? Ta igual, kamisetak eta barruko erropak manga luzik, interior manga luzik, ta amak esaten eban, igual interiorra apurtu edo ta "honetxek mangak gozo-gozuk daz". Haretxek mangak ebai, ta ezkiñi hartu eta "honetxek ederto ipintzeko", ta holakoxik; toalla zahar zatixak-eta ezkiñi hartu eta holantxenik. Ahal dan morun.
- Ta garbitzeko ta, adibidez, garbitzeko?
- Garbitzeko, beste erropan morun, moko pañuelun morun edo haren morun. Bai. Jaboi emon ta eskobilliaz arraska eta listo.
- Baiña andrazkoen hori, odola ta garbitzen zan?
- Aber, odola urak ondo kentzen dau. Bai. Zuk ontxe odola botaten bazu, ure ipintzen bazu, urak asko eruten dau, Ta beti jaboi Chimbo danetako.
- Ta ura irakitten edo?
- Keba, ur hotza, odola kentzeko ur hotza da onena. Ta ure beru nahi zendunin zeoze eitteko etxin, moko pañueluk edo pantaloik edo garbittu bir zendunin, lapikun ure berotu.

24. Neguan ur-hodidak izoztuta

- **Erref:** OND-035/031
- **Iraupena:** 0:00:57. **Hasi:** 00:38:50. **Bukatu:** 00:39:47
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Iritziak » Antzinako bizimoduari buruzkoak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxearen egitura

Laburpena:

Lehen hotza handia zegoenean hodietako ura izoztu egiten zen, eta kolpeak eman behar izaten zizkioten, izotza askatzeko. Edo, bestela, txorrota pixka bat irekita uzten zen, hori gerta ez zedin. Sukaldeko ekonomika izaten zen orduan etxe osorako berogailua.

Transkripzioa

Eta lehena, negun, hotz handiak eoten zin. Hotz handiak, bueno, ez eukan reserbaik. Ta ure eitten zan konjela, ta ure konjelatakun, itturrian ez zan etorten urik, konjelata. Ta haretxeaz eskobilliaz eitten zan, tubuk bistan eoten zin be, ta igual tubuk, tan-tan-tan, tubuk jo, izotza soltateko. Ta baitte iñoiz eitten gendun dana txurru itxi baik, bixkat iraitte laga ez daittin /eztatxin/ zarratu. Baiñe lehena eoten zin, hamen elixan behian, kandelak goittik behera, baiñe... konjelata dana. Lehena asko ikusten zan konjelaziñoi asko, bai, hotza. On danin da kalentadora, estufi ta danak, baiñe lehen ez eguan holakoik. Lehen etxeko koziña ekonomiki esaten dana haretxeaz berotzen zan etxe guzti.

25. Plantxa elektrikoa amaren etxean

- **Erref:** OND-035/032
- **Iraupena:** 0:01:51. **Hasi:** 00:39:47. **Bukatu:** 00:41:38
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak

Laburpena:

<p>Bere amaren etxean lisaburdina (plantxa) elektrikoa zegoen. Etxeko entxufe bakarretik jartzen zuten, bonbilla zegoen lekutik. Ez zuen neurrik berotzerakoan, eta arriskua egoten zen arropak gorritzeko, beroaren eraginez. Gorritasun hori kentzeko ur oxigenatua erabiltzen zen. Beste aukera bat trapu bustiaren gainetik plantxatzea.</p>

Transkripzioa

<p>- Eta plantxa?</p>
<p>- Plantxi elektriku bageunkan; gurin amanin baeuan plantxa elektriku. Ta euan... ez zan uraz kargaten, osea, "sin limite" berotzen zan, zeuk hartu bir neurrixi. Ta sarrittan, baakixu, alkondara kuelluk-eta igual gorrittu entsegire plantxik. Ta gurin aitte zan "manitas". Ta etxe guztin bonbilla bi gurin: bat erdi-erdixan ezkatzin, ta besti han sali esaten gakon tokixan. Bonbilla bi. Ta gure aittak eukan bonbilliai ezkatzekuai goixan, portalanparan bonbilli solta ta entxufe bateko hori portalanpari sartute. Ta plantxi ein bihir zanin /enbizarin/, mahaixe erun haraxe pareta eta, plantxi eitteko, bonbilli ibiltten zan halantxenik ezkatzeko plantxi eitten. Kordoi halantxenik ibiltten zan. Ta sarrittan, baakixu, kuellu zurixe ta, baakixu, domeketan ta Andra Marixetan ta, itsosotik etorrittako mutillak be harruk ixaten zin. Ordun be harruk zin ta. Kuellu, ta igual kuellu gorrittu plantxik, ta ebiltten zan agua oxigenada beti, plantxin ondun agua oxigenada, ta agua oxigenadaz kentzen zan haxe plantxin gorrittasune. Eta, ba, beste

26. Irakasleek tratu desberdina aberatsei eta pobreei

- ### Gaia(k):

- ### Laburpena:

Transkripzioa

- ## 27. Itsasoari esker, goserik ez

- Gaia(k):**

- Laburpena:**

Goserik ez dute pasa inoiz. Denda zuten. Eta horretaz gain, itsasoak beti eman izan ei du ondo, gaur arte. Lehen esaera zen itsasoa guztiena zela, ez zuela jaberik, baina orain kontuak aldatuta daude. Ondarroako aberastasun handiena antxoa izan da. San Jose egunerako fabrika guztiak antxoaz beteta egoten ziren; umeak ere ez ziren joaten eskolara, antxoei burua kentzera joaten ziren eta. Bestela, atuna, berdela edo bakailaoa, beti izaten zuten zerbait.

28. Errazionamendu garaian ogi zuria nahi

- **Erref:** OND-035/037
- **Iraupena:** 0:01:27. **Hasi:** 00:46:08. **Bukatu:** 00:47:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

Errazionamendu garaian ogi-gosea egon zen. Ogi beltza eta gogorra bakarrik zegoen eta ogi zuria nahi. Kartilarekin etortzen zitzaizkien bezeroak dendara. Gerraosteko `Aita gurea`.

29. Ondarroan "goma-fardoekin" aberastu ziren batzuek

- **Erref:** OND-035/038
- **Iraupena:** 0:01:25. **Hasi:** 00:47:35. **Bukatu:** 00:49:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Flota
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Gaitzizenak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Diru kontuak

Laburpena:

Gerraostean Ondarroan batzuk aberastu egin ziren itsasoa aurkitutako "goma-fardoekin" (Mundu Gerrakoak ziren). Beraiek ez zuten han partilarik eduki, aitaren barkua, `Euskadi`, itsasoa galdu zelako. Bapote-ontziaren izenetik datorkie gaitzizena.

30. Antxoa kontserbatzeko prozesua

- **Erref:** OND-035/039
- **Iraupena:** 0:03:10. **Hasi:** 00:49:00. **Bukatu:** 00:52:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Lan-prozesuak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Arrain fabrikak

Laburpena:

<p>Antxoa lantegiko urratsak. Antxoa, itsasotik ekarritakoan, tina handietara bota eta gatza eman. Handik mahai gainera atera. Burua kendu (antxoa gora begira dela) eta kopaletetan (otzaretan) ipini. Berriz tinetara bota eta garbitu. Antxoa handiak hamar kiloko latetan jartzen ziren, banan bana. Antxoa txikiak barriletan sartzen zituzten, eskutadetan, "moñuk" eginda. Latei tapa jarri eta ohol bat jartzen zitzaien gainean, zapaltzeko. Hiru-lau ilara jarri bata bestearen gainean eta hilabeteetan uzten ziren, ondu arte.</p>

Transkripzioa

- Konta zeinke apur bet zein izeten zan fabrikako biharra? Bardin da antxoatan, atunetan... danetarik. Ze bihar eitten zendun?
- Bai. Ba beatu, antxobi eitten da, lelengo, itxosotik etorten da antxobi,

fabrikantik erosten dau ta antxoak eitten di tiña batea -tiña handi-handi batea- bota ta gatza emon. Gero eitten da, jenti jun, ataten dabe antxobak mahai batea, ta egoten di kopaletak. Kopaletak di otzarak, kopaletak dakarre ixena. Egoten di kopaletak. Eitten dozu, buru kentzen danok, eitten dozu, buru kendu, baiñe buru kendu biher dotsazu /bitzazu/ antxobi behera begire holanik kendu baik, antxobi gora begire, eta antxobiai laga biher dotsazu /bitzazu/ hamengo piku, antxobin piku. Osea, antxobin buru gora begire ta holanik kendu, haxe piku lagateko. Han daz sarik bota eta bota eta bota; beste batzuk daz harek antxobak hartu garbittutakuk ta botaten dabe tiña. Tiñan garbitzen dabe antxobak eta beste andra pillo bat daz latak -10 kiloko latak- enpakaten. Osea, harek antxoa guztik selekzionata, batzuk txikixauak eta bestik handixauak. Latako ixaten zin beti piku ondo eukitxi dakarre eta enpaka, holanik, banan-banan ipini ta 10 kiloko latak, enpakadorak. Gero egoten zin gixonak, lateruk edo, andrai aurretik kentzen otsenak /kentzetzenak/ latak, eta beti haren biharra da haxe eitti. Gero, antxoba txikixe zana -selekzionata egoten zan, ba, kopaletin be txikixak eta handixak-, txikixak, botaten dittue /botatetxue/ tiña. Tiñan gatza bota ta harek ez [dotxue] enpakaten, harek eitten dabe, holantxenik hartu antxoa mordo bat -hartu, ba, 10 antxoba edo 12 edo segun, eskokada bat- eta barrilletan sartu. Hori da moñuk, moñuk eitteko, antxoa txikixaua, moñuk eitteko. Gerokun eitten dabe, antxoak enpakatakun, ipintxen dabe bagoi, tabla batzuk; harek latak juten di filan ipinitte, halantxenik, bagoin. Ipintxen dotse beran tapi egurrezku, holanik, ta gaiñin ipintxen dotse /ipintxetze/ tako bat egurrezku. Ta gaiñin beste tabla bat. Gero gaiñin, holantxenik, lau illara-edo ipintxen dab. Ta harek egon bihir di hantxe heldu arte, ba, 5 hillabete edo 6 hillabete edo segun. Eurak igarten dotse /igartetze/ e zelaik. Ha juten da prentsi bajaten ta ha kaldo guzti kentzen. Hori da antxobin lelengo elaboraziñoi.

31. Antxoa "fileteetan" zelan ipintzen zen

- **Erref:** OND-035/040
- **Iraupena:** 0:01:50. **Hasi:** 00:52:10. **Bukatu:** 00:54:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Arrain fabrikak
- Ekonomia eta industria » Lan-prozesuak

Laburpena:

Antxoa lantegian antxoa prestatzeko beste modu bat "fileteetan" izaten zen. Lehen latetan sartutako antxoa izan zitekeen, edo baita antxoa osorik ere, Italiarako eta. Antxoak kopaletan (otzaran) ipini, handik hartu eta trapu batekin harraskatzen ziren. Atzamarrarekin erdiko hezurra kendu, erditik irekita, eta bizar txikiak aiztoarekin kendu. Filete haiek latetan ipini eta olioan botatzen zitzairen. Gero makinarekin latak itxi. Denboraldi bukaeran lata guztiak zerrautsarekin garbitzen ziren.

32. Atuna kontserban ipintzeko urratsak Orlandorenean

- **Erref:** OND-035/041
- **Iraupena:** 0:02:36. **Hasi:** 00:54:00. **Bukatu:** 00:56:36
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Arrain fabrikak
- Ekonomia eta industria » Lan-prozesuak

Laburpena:

Atunaren prozesua lantegian. Lehen mendrezka kendu egiten zitzaion atunari, ez zen aprobeztatzen lantegian, eta nahi zuenak etxera eraman zezakeen. "Kakatzi" egiten zuten lehenengo, atuna garbitzea. Gero galdara handietan "salmueran" egosten zen. Handik ateratakoan lau zati egin eta aiztoarekin harraskatzen zen, beltz guztia kentzeko. Latetan sartu, olio botata eta itxi. Latak zerrautsarekin garbitzen ziren eta ardi (arkakuso) ugari egoten ziren tartean. Orlandorenean atuna, antxoa eta "fileteak", hirurak egiten zituzten. Gero Arrutirenean ere ibili zen.

33. Arraste-ontzientzat lanean, portuan arraina sailkatzen

- **Erref:** OND-035/042
- **Iraupena:** 0:02:04. **Hasi:** 00:56:36. **Bukatu:** 00:58:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak

Laburpena:

Arraste-ontzientzat ere lan egin izan du, portuan. Barkua zetorrenean, abisua ematen zieten eta portura joaten ziren. Gizonek karroetan arraina bodegetara sartzen zuten eta eurek arraina sailkatzen zuten, klasearen eta tamainaren arabera. Handiak, esaterako, irekita eta kokotxak kenduta etortzen ziren; kokotxak marinelentzat izaten ziren. Perloi beltzak eta gorriak ere banatuta. Gero, beste batzuek haiek kaxetan ipini eta saldu egiten zituzten.

34. Kontserba lantegiko soldata; kotizaziorik ez

- **Erref:** OND-035/043
- **Iraupena:** 0:01:42. **Hasi:** 00:58:40. **Bukatu:** 01:00:22
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Lan-baldintzak
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna

Laburpena:

Bere lanean ez zuen inoiz kotizatu. 1960ra arte lan egin zutenek pentsioa jasotzeko aukera izan zuten, baina bera 1955ean ezkondu zen eta utzi egin zuen lana. Harrezkero ez zuen gehiago lanik egin etxetik kanpo. Beraz, senarraren alarguntasuna bakarrik geratu zitzaion. Arrutirenean lau ahizpa ibili ziren batera lanean. Hamabi pezeta eta erdikoa zen bakoitzaren asteko soldata.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2025-11-26

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com